

**METODISKIE IETEIKUMI
BĀRIŅTIESĀM UN PAŠVALDĪBAS SOCIĀLAJĪEM DIENESTIEM
PAR BĀRIŅTIESAS UN SOCIĀLĀ DARBA SPECIĀLISTA
DARBAM AR ĢIMENI
UN CITU SPECIĀLISTU SADARBĪBU**

Labās prakses piemēri Latvijas vairākās pašvaldībās pierāda, ka ir iespējams efektīvi nodrošināt bērnu tiesību un interešu aizsardzību, ja vien pastāv veiksmīga starpinstitucionāla sadarbība.

Bērnu, ģimenes un sabiedrības integrācijas lietu ministrijas (turpmāk tekstā – ministrija) un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (turpmāk tekstā – inspekcijas) darbinieki, veicot savus tiešos pienākumus gan bāriņtiesu darba uzraudzībā un metodiskajā vadībā, gan pārbaudot valsts vai pašvaldības institūciju, gan nevalstisko organizāciju, kā arī citu fizisku vai juridisku personu darbību bērnu tiesību aizsardzības jomā, ir konstatējuši, ka joprojām daudzās pašvaldībās par pamatu, kādēļ nenotiek efektīva bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšana ģimenē gan ārpus tās, ir sadarbības trūkums starp dažādām institūcijām.

Izvērtējot konstatētos bērnu tiesību pārkāpumus pašvaldību un valsts institūciju – bāriņtiesu, sociālo dienestu, bērnu aprūpes un izglītības iestāžu u.c. darbībā, secināms, ka tos veicinājusi neefektīva sadarbība vai pat tās trūkums starp dažādām institūcijām, it īpaši starp bāriņtiesu un pašvaldības sociālo dienestu/sociālā darba speciālistu.

To raksturo:

- ✓ novēlota informācijas sniegšana kompetentajām iestādēm;
- ✓ iestāžu kompetenču nepārzināšana,
- ✓ pietiekamas uzmanības neveltīšana (neizvērtēšana) saņemtajai informācijai,
- ✓ normatīvo aktu nepareiza „interpretācija” un to piemērošana konkrētos gadījumos u.c.

Nemot vērā minēto, ministrija sadarbībā ar inspekciju izstrādājusi metodiskos ieteikumus institūciju starpinstitucionālās sadarbības uzlabošanai un nostiprināšanai, veicinot izpratni par sistemātiskas sadarbības nepieciešamību t.sk. informācijas apmaiņas nozīmīgumu, īpašu uzmanību veltot Bāriņtiesu likuma 17.pantā noteiktajam, ka **bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem un policijas iestādēm, lai nodrošinātu bērnu tiesību un interešu aizstāvību.**

1. Normatīvais regulējums

Bāriņtiesu un sociālo dienestu (sociālā darba speciālistu), kā arī citu speciālistu sadarbību bērnu tiesību aizsardzības jomā nosaka šādi normatīvie akti:

- ✓ Latvijas Republikas Civillikums (tekstā – Civillikums);
- ✓ Bērnu tiesību aizsardzības likums;
- ✓ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums;
- ✓ Bāriņtiesu likums;
- ✓ Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesas darbības noteikumi” (tekstā – Bāriņtiesas darbības noteikumi);

- ✓ Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1036 „Audžuģimenes noteikumi” (turpmāk tekstā – Audžuģimenes noteikumi”);
- ✓ Ministru kabineta 2003.gada 11.marta noteikumi Nr.111 „Adopcijas kārtība”;
- ✓ Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumi Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību”;
- ✓ Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās”.
- ✓ Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumi Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”;
- ✓ Ministru kabineta 2008.gada 21.aprīļa noteikumi Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība”;
- ✓ Ministru kabineta 2005.gada 6.septembra noteikumi Nr.668 „Noteikumi par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksas kārtību un apmēru”.

2.Sadarbības virzieni un ieteicamās aktivitātes

Saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 7. un 8.punktu, pašvaldību autonomā funkcija ir nodrošināt iedzīvotājiem sociālo palīdzību un gādāt par aizgādību, aizbildnību, adopciju un bērnu personisko un mantisko tiesību un interešu aizsardzību. Bērnu tiesību aizsardzības likumā definēti jau konkrēti pašvaldību pienākumi bērnu tiesību aizsardzības jomā. Tostarp minētā likuma 66.panta otrās daļas 1.un 2.punktā noteikts, ka *pašvaldība sniedz palīdzību un atbalstu ģimenēm, kurās ir bērni, garantējot ikvienam pašvaldības teritorijā dzīvojošam bērnam pajumti, siltumu, apģērbu un vecumam un veselības stāvoklim atbilstošu uzturu, kā arī nodrošina ārpusģimenes aprūpi tiem bērniem, kuriem uz laiku vai patstāvīgi nav savas ģimenes vai kurus viņu pašu interesēs nedrīkst atstāt šajā ģimenē.* Lai īstenotu pašvaldību kompetenci, pašvaldībām ir tiesības veidot institūcijas un iestādes, ar kuru starpniecību nodrošināt likumos noteikto funkciju izpildi, ievērojot pašvaldības administratīvās teritorijas iedzīvotāju t.sk. bērnu intereses un tiesības.

Vēršam uzmanību, ka gan bāriņtiesa, gan sociālais dienests ir pašvaldības izveidotas iestādes, kuru darbība bērnu tiesību aizsardzības jomā galvenokārt vērsta uz to jautājumu risināšanu, kas saistīti ar nepilngadīgo bērnu aprūpes un aizgādības nodrošināšanu ģimenē, gan ārpus tās, kā arī pakalpojumu un palīdzības sniegšanu un organizēšanu personām un ģimenēm atbilstoši to vajadzībām. Bāriņtiesas kompetence ir noteikta Bāriņtiesu likumā, pie tam, kā prioritāru bāriņtiesas darbības principu izvirzot bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību. Savukārt sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principus, to personu loku, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus un palīdzību nosaka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums.

Minēto funkciju īstenošana ir pašvaldības kompetence un atbildība, kura īstenojama iestādēm savstarpēji sadarbojoties.

Lai novērstu iespējamās domstarpības un uzlabotu pašvaldības iestāžu sadarbību, ieteicams, ievērojot normatīvo aktu prasības un šajos metodiskajos ieteikumos rekomendētās sadarbības vadlīnijas labās prakses piemēros, pašvaldībās izstrādāt vienošanās dokumentu par starpinstitucionālās sadarbības mehānismu pašvaldības institūcijām, kuras iesaistītas bērnu tiesību nodrošināšanā, lai efektīvi

īstenotu Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta pirmajā daļā noteikto, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

2.1.strādājot ar ģimenēm ar bērniem, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana

Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 17.panta 5.punktam viens no bāriņtiesas pienākumiem ir informēt pašvaldības sociālo dienestu par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.panta 1. un 2.punktu pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi ir veikt sociālo darbu ar personām, ģimenēm un personu grupām, kā arī sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, audžuģimenēm, aizbildņiem, personām, kuras aprūpē kādu no ģimenes locekļiem, invalīdiem, pensijas vecuma personām, personām ar garīgās attīstības traucējumiem un citām personu grupām, kurām tas nepieciešams. Sociālais darbs ar ģimenēm, kurās bērna attīstībai nav nodrošināti labvēlīgi apstākļi un, kurām nepieciešama palīdzība ir pašvaldības sociālā dienesta pienākums.

Gadījumos, kad bāriņtiesa, strādājot ar nepilngadīga bērna aprūpes un aizgādības nodrošināšanu ģimenē (t.sk. aizbildņa ģimenē, audžuģimenē) vai, no fiziskajām personām vai institūcijām, saņemot informāciju, ka ģimenei nepieciešama palīdzība, tā informē pašvaldības sociālo dienestu vai sociālā darba speciālistu un lūdz veikt sociālo darbu ar ģimeni, kā arī nepieciešamības gadījumā sniegt ģimenei sociālo palīdzību vai sociālos pakalpojumus.

Savukārt, kad **sociālā darba speciālista rīcībā (mutiska vai rakstiska) ir nonākusi bāriņtiesas sniegtā informācija par ģimeni**, kurai nepieciešama palīdzība, kā arī ir saņemta informācija par **iespējamu vardarbību pret bērnu** (piemēram, no skolas, pirmskolas izglītības iestādes, kaimiņiem utt.), taču nav nepieciešama tūlītēja bērna šķiršana no ģimenes, tad sociālā darba speciālistam:

- ✓ mutiski saņemtā informācija jāfiksē protokolā;
- ✓ informācija pēc iespējas ātrāk un vispusīgāk jāpārbauda;
- ✓ jānodrošina bērna dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā, pieaicinot bāriņtiesas vai policijas pārstāvi,
- ✓ jāizvērtē apdraudējums bērna drošībai, veselībai un dzīvībai;
- ✓ jāuzklausā bērna viedoklis;
- ✓ kā arī jāveic citas darbības atbilstoši sociālā darbinieka kompetencei.

Jāakcentē, ka īpaši svarīgi ir pievērst uzmanību informācijai, kas sociālajā dienestā saņemta no mediķiem par ārstniecības iestādēs ievietotiem bērniem vecāku nepietiekamas aprūpes un uzraudzības dēļ. It īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad slimnīcās tiek ievietoti bērni ar sadzīves apstākļos iegūtām traumām, piemēram, nepilnu gadu veci bērni ar locītavu lūzumiem, smadzeņu satricinājumiem un citiem ķermeņa sasitumiem u.c. Tas var liecināt par iespējamu fizisku vardarbību pret bērnu un sociālā darba speciālistam šī informācija ir nekavējoši, ne vēlāk kā tajā pašā dienā jāpārbauda. Ja sociālā darba speciālistam, pārbaudot minēto informāciju, rodas pamatotas aizdomas par iespējamu notikušu fizisku vardarbību pret bērnu, par to

nekavējoši jāziņo bāriņtiesai un policijai, lai minētās institūcijas varētu veikt nepieciešamos pasākumus un darbības savas kompetences ietvaros, lai prioritāri nodrošinātu bērna turpmāku atrašanos drošā vidē un nepieciešamības gadījumā izolētu iespējamo varmāku.

Papildus vēršam uzmanību, ka *saskaņā ar Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumu Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” 5.punktā noteikto*, ja ārstniecības iestādē sniegta palīdzība bērnam, kuram konstatētas iespējamās vardarbības sekas, ārstniecības iestāde nekavējoties par to ziņo policijai, bērna dzīvesvietas bāriņtiesai vai pašvaldības sociālajam dienestam. Ja par noziedzīgo nodarījumu ir uzsākts kriminālprocess, procesa virzītājs par to informē pašvaldības sociālo dienestu.

Ja apdraudējums bērna drošībai, veselībai un dzīvībai nav konstatēts, tomēr, izvērtējot situāciju, secināms, ka ģimenei trūkst prasmju bērna aprūpē, audzināšanā un uzraudzībā vai ir nepieciešama cita veida palīdzība, piemēram, ārstēšanās no atkarību izraisošām vielām vai sociālā palīdzība, sociālā darba speciālists atbilstoši savai kompetencei izstrādā individuālo rehabilitācijas plānu ģimenei (ģimenei kopumā, un nepieciešamības gadījumā arī katram ģimenes loceklim – vecākiem un bērnam atsevišķi), uzsāk darbu ar konkrēto ģimeni t.sk. sniedz nepieciešamo palīdzību un atbalstu bērnam.

Labas sadarbības ietvaros, sociālais dienests informē bāriņtiesu par psihosociālā darba uzsākšanu ar konkrēto ģimeni, lai novērstu cēloņus un tos šķēršļus, kas kavē vecākus nodrošināt bērnam drošus dzīves apstākļus un labvēlīgu sociālo vidi, kas savukārt veicina bērna pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību.

Ja ģimene atzīst esošo krīzes situāciju un piekrīt sadarboties situācijas uzlabošanā, sociālā darba speciālists:

- ✓ veic pilnīgu ģimenes situācijas izpēti, izvērtējot pieejamo informāciju no kaimiņiem, tuviniekiem, bērna izglītības iestādes t.sk. pirmsskolas izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas resursiem;
- ✓ veic ģimenes vajadzību, materiālo un personisko (piemēram, motivācija problēmsituācijas risināšanā, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursu novērtējumu;
- ✓ noskaidro cēloņus un iemeslus, kas ir par pamatu bērna nepietiekamas aprūpes, attīstības un audzināšanas nodrošināšanai;
- ✓ izvērtē iespējamos riskus gan no ģimenes, gan vides, gan paša bērna perspektīvas, piemēram,
 - vide* - apstākļi, kādos bērns dzīvo var būt par apdraudējumu bērnam,
 - ģimene* - vecāki, kā arī citi ģimenes locekļi (radnieki), kas dzīvo ar bērnu nedalītā saimniecībā, kuri lieto alkoholu vai citas atkarību izraisošas vielas var būt par apdraudējumu bērnam,
 - bērns* – paša bērna deviantā uzvedība var būt kā apdraudējums un risks. Šajā gadījumā jāmeklē cēlonis bērna uzvedībā, jo iespējams, ka cēlonis ir vide un ģimene, kādā bērns aug.
- ✓ nosaka nepieciešamo palīdzību un atbalsta veidus, piemēram, materiālos pabalstus, psihologa konsultācijas, atbalsta grupas, dienas centra pakalpojumus, kā arī jebkuru citu pašvaldībā pieejamā atbalsta formu un veidu.

Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 12.panta pirmās daļas 3. punktā noteikto sociālā dienesta pienākums ir sniegt personai

psihosociālu vai materiālu vai psihosociālu un materiālu palīdzību, lai sekmētu krīzes situācijas pārvarēšanu un veicinātu šīs personas iekļaušanos sabiedrībā.

Tādējādi sadarbībā ar ģimeni (personu) tiek:

- ✓ sastādīts rehabilitācijas jeb ģimenes atveseļošanās plāns, (kas sastādāms visai ģimenei kopumā, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai tiktu izvērtētas arī bērna vajadzības un ietverti atbilstoši pasākumi to apmierināšanai).
- ✓ izvirzīti īstermiņa un ilgtermiņa mērķi;
- ✓ tiek slēgts sadarbības līgums;
- ✓ tiek nodrošināta sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšana un nepieciešamo resursu piesaiste;
- ✓ tiek veikta sadarbības līgumā noteikto uzdevumu izpildes uzraudzība un kontrole.

Labās prakses ietvaros Intervences jeb iejaukšanās posmā, kad tiek veiktas darbības, kas vērstas uz izvirzīto mērķu sasniegšanu ģimenes problēmu risināšanā, būtu ieteicams organizēt starpinstitucionālās sanāksmes (piemēram, sociālais dienests, bāriņtiesa, izglītības iestāde, medicīnas iestāde, policija u.c. institūcijas pēc nepieciešamības), kurās piedalās arī ģimenes locekļi.

Starpinstitucionālās sadarbības mērķis ir izvirzīt uzdevumus, ko katra no iesaistītajām institūcijām var veikt konkrētas problēmas risināšanā vai riska novēršanā. Sadarbībā ar citu institūciju pārstāvjiem sociālā darba speciālists nodrošina izvirzīto mērķu realizāciju, speciālistiem sniedzot konsultācijas un atbalstu konkrētu sociālo problēmu risināšanā ģimenē, lai uzlabotu bērna aprūpi un nodrošinātu bērna psihoemocionālo un fizisko labsajūtu ģimenē.

Ja ģimene neatzīst esošo krīzes situāciju un ģimenē pastāvošās problēmas un nepiekrīt sadarbībai, sociālā darba speciālists iespēju robežās veic dzīves apstākļu pārbaudes, apkopo informāciju, kas ir pieejama, ievācot ziņas no citiem informācijas avotiem ārpus ģimenes, piemēram,

- ✓ radniekiem, draugiem, kaimiņiem,
- ✓ bērnu pirmsskolas un izglītības iestādēm sadarbojoties ar skolu sociālajiem pedagogiem (piemēram, par bērnu psihoemocionālo attīstību, uzvedību, saskarsmi ar vienaudžiem un pedagogiem, sekmēm mācībās un ārpusskolas interesēm t.sk. vai vecākiem ir sadarbība ar skolu un pedagogiem)u.t.t,
- ✓ veic citas darbības atbilstoši kompetencei un rakstiski par to informē bāriņtiesu.

Tādējādi situācijās, kad nav iespējama sadarbība ar konkrēto ģimeni, gan situācijās, kad sociālā darba speciālists, vadot sociālo gadījumu ar konkrēto ģimeni, konstatē, ka nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgus apstākļus, viņam paliekot ģimenē, t.sk. audžuģimenē vai aizbildņa ģimenē, šo informāciju rakstveidā iesniedz bāriņtiesai, lūdzot izvērtēt vecāku (aizbildņu, audžuģimenes) ļaunprātīgu savu tiesību izmantošanu, nenodrošinot bērna aprūpi un uzraudzību, un turpmāko bērna atrašanos ģimenē, kas var apdraudēt viņa pilnvērtīgu fizisko un garīgo attīstību.

Svarīgi ir atcerēties, ka ***bērna veselības un dzīvības apdraudējums pastāv, ja pastāv jebkāda veida vardarbība pret bērnu.*** Izšķir četrus vardarbības veidus, pie tam uzmanība jāpievērš apstāklim, ka minētie vardarbības veidi ļoti bieži ir savstarpēji kombinēti:

- ✓ emocionālā vardarbība;
- ✓ fiziskā vardarbība;
- ✓ seksuāla vardarbība;
- ✓ pamešana novārtā.

Visus pret bērnu vērstos vardarbības veidus vieno šādas pazīmes:

- ✓ vardarbība pret bērnu ir pieaugušā cilvēka apzināts spēka vai varas pielietojums saskarsmē ar bērnu, kas ir bīstams bērna veselībai vai dzīvībai;
- ✓ ar vardarbības upuri – bērnu – ir manipulēts un bērns ir psiholoģiski ietekmēts, piemēram, likts bērnam pieņemt izkropļotu priekšstatu par pasauli: ticēt, ka pats vainīgs, ja piemēram, mammai viņš ir bijis jānoper, ticēt, ka vardarbība ir parasts vai pieņemams veids, kādā vecāki izrāda rūpes un mīlestību pret bērnu;
- ✓ negatīvi ir ietekmēts bērna pašvērtējums, pašcieņa, kā arī bērns iesaistīts tādās darbībās (piemēram, seksuālās), ko bērns nesaprot vai kam nevar dot apzinātu piekrišanu.

Vienlaikus īpaši aicinām iestādes un speciālistus apzināties arī tās problēmas, kas saistītas ar vardarbību ģimenē, kad viens vecāks ir vardarbīgs pret otru vai citiem pieaugušajiem ģimenes locekļiem. Vardarbība ģimenē ir viena no aktuālākajām problēmām arī mūsu valstī.

Kā atzīst pētījuma „Sieviešu un bērnu tiesību ievērošana laulības šķiršanas gadījumos Latvijas tiesu praksē” autore, Krīzes centra „Skalbes” juristes A.Tallija un E.Ālere, pētījumi, kas veikti saistībā ar vardarbību ģimenē pierāda, ka visbiežāk vardarbības ģimenē upuri ir sievietes, tādējādi, īpašu vērību jāpievērš vardarbībai ģimenē, kas vērsta pret sievieti. Pie tam autore atzīmē, ka fiziska vardarbība pret sievieti ir vērtējama arī kā vardarbība pret pašu bērnu, kaut arī tieša fiziska vardarbība pret bērnu konkrētajā gadījumā netiek veikta. Šīs vardarbības postošās sekas ilgtermiņā izjūt ne tikai tiešais vardarbības upuris, proti, sieviete, bet arī bērns, kas ir vardarbības liecinieks un līdz ar to arī vardarbības upuris. Vardarbības upuri izjūt ne tikai fiziskās vardarbības sekas, bet arī ļoti nopietnus emocionālus traucējumus tālākajā dzīvē, piemēram, grūtības mācībās un darbā, depresiju, sarežģījumus pielāgoties konkrētā vidē, grūtības iekļauties kolektīvā (bērnudārzā, skolā, darbavietā), grūtības veidot attiecības ar cilvēkiem, it īpaši pretējo dzimumu.

Tādējādi atkārtoti uzsveram, ka situācijās, kad sociālā dienesta rīcībā nonākusi informācija, ka pastāv (vai ir pamatotas aizdomas, ka pastāv) apdraudējums bērna drošībai, dzīvībai un veselībai bērnam atrodoties ģimenē, sociālā darba speciālists nekavējoties, no sākuma mutiski, tad rakstiski, taču ne vēlāk kā tajā pašā dienā informē par to policiju un bāriņtiesu.

Bāriņtiesa, savukārt, īstenojot Bāriņtiesu likuma 16. un 17.pantā noteiktās tiesības un pienākumus, un, pamatojoties uz šo sociālā dienesta sniegto informāciju, kā arī piemērojot Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmajā daļā un 23.panta pirmajā daļā noteikto, lemj par aprūpes tiesību atņemšanu vecākam, par bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no aizbildņa pienākumu pildīšanas, vai par bērna izņemšanu no audžuģimenes un bērna nogādāšanu drošā vidē.

2.2. veicot riska novērtēšanu ģimenei

Bāriņtiesas darbības noteikumu 73. un 76.punkts paredz, ka riska novērtēšana veicama pirms lēmuma pieņemšanas par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākiem (izņemot gadījumus, kad tiek pieņemts vienpersonisks lēmums saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 23.pantu), kā arī pirms bērna aprūpes tiesību atjaunošanas vecākiem un pirms aizbildņa atcelšanas.

Savukārt, šo pašu noteikumu 75.punkts aktualizē bāriņtiesas un sociālā dienesta sadarbību, paredzot, ka veicot riska novērtēšanu, bāriņtiesa var pieaicināt

attiecīgus speciālistus un institūciju pārstāvjus vai pieprasīt viņu rīcībā esošu informāciju.

Labas prakses piemērs būtu, ja sociālā darba speciālists piedalītos starpinstitucionālā sanāksmē bāriņtiesā, lai kopīgi ar citiem speciālistiem veiktu risku izvērtēšanu un salīdzinātu novērojumus par ģimeni. Šāda informācijas apkopošana nepieciešama, lai bāriņtiesa objektīvi un bērna interesēm atbilstoši varētu lemt par iespējamo aprūpes tiesību atņemšanu vai atjaunošanu bērna vecākiem, kā arī pirms aizbildņa atcelšanas. ***Riska novērtēšanu bāriņtiesa veic, saskaņā ar Bāriņtiesas darbības noteikumu 74.punktu, aizpildot attiecīgas anketas un ņemot vērā noteiktus kritērijus saskaņā ar Bāriņtiesas darbības noteikumu 1.un 2.pielikumu.***

Jāuzsver, ka riska novērtējuma anketā atspoguļotajai informācijai jābūt dokumentāram pamatojumam, ko apliecina iepriekš iegūtās ziņas un kas ir fiksētas sarunu protokolos, dzīves apstākļu pārbaudes aktos, protokolos par saņemto informāciju, pārskatos, kā arī jebkuros citos dokumentos, kas pievienoti konkrētajai bāriņtiesas lietai.

Īpaši jāakcentē, ka aprūpes tiesību atjaunošanas mērķis ir ne tikai formāli atjaunot vecāku tiesības, bet pārliecināties par bērna interešu un tiesību nodrošinājumu ģimenē - pirmkārt, vai vecāki spēs **ilgstoši un kvalitatīvi** nodrošināt bērnam Civillikuma 177.pantā noteikto aprūpi un otrkārt, vai pastāv iespējamība, ka atkārtoti var rasties kāds no aprūpes tiesību atņemšanas iemesliem.

Tādējādi atbilstoši gan Civillikuma 203.pantam, gan Bāriņtiesu likuma 22.panta otrajai daļai, gan Bērnu tiesību aizsardzības likuma 42.panta 1.punktam nav pieļaujams atjaunot aprūpes tiesības, kamēr nav pārbaudīti iepriekšminētie apstākļi, izvērtēti iespējamie riski un nav pilnīga skaidrība par bērna drošību un personisko interešu nodrošinājumu ģimenē.

Vēršam uzmanību, ka svarīgi ir apzināties riska faktoru izvērtēšanas nozīmīgumu, bāriņtiesas sadarbības nepieciešamību ar sociālo dienestu un informācijas apmaiņu ar citiem speciālistiem, lai bāriņtiesai būtu iespējams apkopot pēc iespējams plašāku un vispusīgāku informāciju, izvērtēt patiesos lietas apstākļus un pieņemt bērna vislabākajām interesēm atbilstošu lēmumu. It īpaši svarīgi tas ir situācijās, kad bērna pilnvērtīgas aprūpes nodrošināšanā iesaistīto institūciju un speciālistu viedokļi un skatījums uz konkrēto gadījumu ir atšķirīgs.

2.3. nodrošinot palīdzību bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām

Bāriņtiesu un sociālo darbinieku sadarbība ir priekšnosacījums tam, lai īstenotu aktuālos vardarbībā cietušo bērnu sociālās rehabilitācijas pasākumus.

Saņemot ziņas par iespējamu vardarbību pret bērnu, gadījumos, kad nepieciešama nekavējoša iejaukšanās, bāriņtiesas pienākums ir nekavējoties un pēc iespējas vispusīgāk pārbaudīt šo informāciju, izvērtējot pieejamo informāciju no ģimenes, kaimiņiem, tuviniekiem, bērna izglītības iestādes t.sk. pirmsskolas izglītības iestādes, ģimenes ārsta un citiem informācijas avotiem.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta otrajā daļā noteikto iesniegumi un sūdzības, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmas nekavējoties.

Par iespējamo vardarbības faktu pret bērnu, bāriņtiesa nekavējoties, sākotnēji mutiski, bet ne vēlāk kā tajā pašā dienā rakstiski ziņo policijai. Sākotnējā informācijas sniegšana mutiski, nepieciešama, lai **policijas darbinieki** neatliekami varētu sākt rīkoties savas kompetences ietvaros un neitralizēt iespējamo varmāku, lai pārtrauktu

fizisku bērna iespaidošanu, pasargātu bērnu no atkārtotiem uzbrukumiem un stabilizētu situāciju ģimenē.

Savukārt **bāriņtiesai** šādos gadījumos primāri jānodrošina bērna dzīves apstākļu pārbaude, nepieciešamības gadījumā pieaicinot policijas vai sociālā dienesta pārstāvi. Ja dzīves apstākļu pārbaudes laikā, izvērtējot apdraudējuma pakāpi bērna drošībai, veselībai un dzīvībai, kā arī uzklusot bērna viedokli, tiek konstatēts reāls apdraudējums, vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, bērnam jānodrošina droša vide, bāriņtiesai pieņemot vienpersonisku lēmumu par:

- ✓ aprūpes tiesību atņemšanu vecākiem;
- ✓ bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas;
- ✓ bērna izņemšanu no audžuģimenes saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 23.pantu.

Pamatojoties uz minētā likuma 23.panta otrajā daļā noteikto, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis nogādā bērnu citā audžuģimenē, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, slimnīcā vai citos drošos apstākļos. (Piemēram, krīzes centrā, patversmē u.c., ja ir tāda iespēja, bērnu var nogādāt arī pie vecvecākiem vai citiem radniekiem.)

Vēršam bāriņtiesu uzmanību, ***ka saskaņā ar Ministru kabineta 2008.gada 21.aprīļa noteikumu Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība” 15.1. apakšpunktā noteikto ārkārtas gadījumā, ja nav iespējams nodrošināt bāreņa vai bez vecāku gādības palikuša bērna aprūpi un audzināšanu audžuģimenē vai pie aizbildņa, bērnu var nekavējoties ievietot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pamatojoties uz bāriņtiesas priekšsēdētāja, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieka vai bāriņtiesas locekļa vienpersonisku lēmumu.*** Tādējādi vienpersoniskajā lēmumā (attiecīgi par aprūpes tiesību atņemšanu vai bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas vai bērna izņemšanu no audžuģimenes) vai pavadvēstulē bērnu aprūpes iestādei jānorāda, ka bērnu nepieciešams ievietot ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā. Informācija nepieciešama, lai varētu pieņemt lēmumu par valsts finansēta pakalpojuma piešķiršanu sociālās aprūpes institūcijas bērniem bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem. Vienlaikus vēlamies atgādināt, ka šāda atzīme vienpersoniskajā lēmumā nenozīmē, ka bāriņtiesai atbilstoši Bāriņtiesu likumā noteiktajām prasībām 15 dienu laikā nebūtu jāpieņem koleģiāls lēmums par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, ja nav iespējams piemērot citu ārpusģimenes aprūpes formu.

Tādējādi ***Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 24.panta pirmajā daļā noteikto, bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi,*** lai koleģiāli lemtu par:

- ✓ aprūpes tiesību atjaunošanu bērna vecākiem;
- ✓ bērna atgriešanos aizbildņa ģimenē vai aizbildņa atcelšanu no pienākumu pildīšanas;
- ✓ bērna atgriešanos audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā.

Minētā likuma 24.panta otrajā daļā noteikts, ka, ja nav iespējams bērna vecākiem atjaunot aprūpes tiesības, kā arī nav iespējama bērna atgriešanās aizbildņa ģimenē vai audžuģimenē, bāriņtiesa lemj par ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērnam citā ģimenē vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā.

Papildus sniedzam informāciju par sociālajā dienestā iesniedzamiem dokumentiem, *gadījumos, kad bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par bērnu, kurš ir jaunāks par diviem gadiem ievietošanu bērnu aprūpes iestādē, lai nodrošinātu valsts finansētu sociālās aprūpes pakalpojumu atbilstoši Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 9.¹ panta 4.punktā noteiktajam.* Šādos gadījumos sociālajā dienestā bērna likumiskais pārstāvis iesniedz sekojošus dokumentus:

- ✓ bērna likumiskā pārstāvja (aprūpes institūcijas vadītāja) iesniegums;
- ✓ bērna statusu apliecinājoši dokumenti vai bāriņtiesas lēmums par aprūpes tiesību atņemšanu bērnam un bāriņtiesas lēmums par bērna ievietošanu bērnu aprūpes iestādē;
- ✓ ārsta atzinums par bērna vispārējo veselības stāvokli un medicīnisko kontraindikāciju (plaušu tuberkuloze aktīvā stadijā, akūtas infekcijas slimības, seksuāli transmisīvās slimības) neesamību;
- ✓ dzimšanas apliecības kopija;
- ✓ u.c. dokumenti, pēc nepieciešamības, atbilstoši Ministru kabineta 2008.gada 21.aprīļa noteikumos Nr.288 „Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības saņemšanas kārtība” noteiktajam.

Pašvaldības sociālais dienests lēmumu pieņem, izvērtējot iesniegtos dokumentus un nepieciešamā sociālā pakalpojuma veidu. Šo lēmumu un iesniegtos dokumentus sociālais dienests nosūta Sociālo pakalpojumu pārvaldei.

Vienlaikus ar bērna nogādāšanu drošā vidē bāriņtiesa risina jautājumu par nepieciešamās palīdzības sniegšanu bērnam. *Saskaņā ar Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumu Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” 6.punktā noteikto, ja bāriņtiesa saņēmusi informāciju par bērnu, kurš cietis no svešu personu vai vecāku vardarbības, tā nekavējoties gādā, lai bērns saņemtu nepieciešamo palīdzību, informē bērna vecākus vai aizbildņus par iespējām saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumus un kārtību, kādā šie pakalpojumi tiek sniegti.*

Bāriņtiesu darba praksē ir konstatētas situācijas, ka bāriņtiesas rīcībā nonāk novēlota informācija, ka bērns iespējams iepriekšējā laika periodā, piemēram, pirms vairākiem mēnešiem, pusgada vai gada, ir cietis no fiziskas vai emocionālas vardarbības vai citām prettiesiskām, cietsirdīgām vai bērna cieņu aizskarošām darbībām, bet nav saņēmis nepieciešamo atbalstu un palīdzību. Arī šādos novēlotos, kā arī aktuālos gadījumos, ja bāriņtiesa konstatē, ka bērns ir kļuvis par prettiesiskas darbības upuri un nav ievietots iestādē, kas nodrošina sociālo rehabilitāciju vardarbības upuriem vai saņēmis psihologa konsultācijas dzīvesvietā, bāriņtiesa rakstiski informē sociālo dienestu vai psihologu ar lūgumu izvērtēt un noteikt vai bērnam nepieciešama sociālā rehabilitācija atbilstoši Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumu Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” 7.punktā noteiktajam.

Savukārt sociālais dienests vai psihologs sniedz atzinumu, vai bērnam ir psiholoģiskas traumas pazīmes pēc pārciestās vardarbības un vai bērnam ir nepieciešami sociālās rehabilitācijas pasākumi un palīdzība, lai bērns atgūtu fizisko un psihisko veselību, kā arī norāda vēlamo risinājumu:

- ✓ sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem dzīvesvietā;
- ✓ sociālās rehabilitācijas pakalpojumus jāsaņem sociālās rehabilitācijas institūcijā;
- ✓ nepieciešams, lai kopā ar bērnu sociālās rehabilitācijas institūcijā uzturētos kāds viņa ģimenes loceklis vai persona, kas bērnu aprūpē *saskaņā ar*

Ministru kabineta 2008.gada 8.septembra noteikumu Nr.719 „Kārtība, kādā bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām, sniedz nepieciešamo palīdzību” 9.punktā noteikto kārtību.

Ja bāriņtiesa pieņemusi vienpersonisku lēmumu, tad piecpadsmit dienu laikā kopš vienpersoniskā lēmuma pieņemšanas (taču pirms bāriņtiesas koleģiālā lēmuma pieņemšanas) bāriņtiesā ieteicams rīkot starpinstitucionālu tikšanos.

Labās prakses gadījumā, tās varētu būt arī vairākas tikšanās (piemēram, bāriņtiesas, sociālā dienesta, krīzes centra, policijas darbinieki, pēc nepieciešamības var pieaicināt citus speciālistus – psihologu, sociālo pedagogu u.c.), kuru laikā tiktu apkopota visa iespējamā informācija, ko ieguvušas lietā iesaistītās institūcijas un speciālisti. Tikšanās ir būtiska, lai visas iesaistītās institūcijas varētu diskutēt un kopīgi novērtēt situāciju, tādējādi nodrošinot konkrētās ģimenes problēmsituācijas objektīvu risinājumu. Pie tam vienlaikus bāriņtiesai pirms lēmuma pieņemšanas (nepieciešamības gadījumā) par bērna ārpusģimenes aprūpi, sadarbībā ar sociālā darba speciālistu šādā tikšanās laikā jau būtu bijusi iespēja izvērtēt bērnam atbilstošāko ārpusģimenes aprūpes veidu t.sk. izvērtēt aizbildņa kandidātu atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, meklēt iespēju ievietot bērnu audžuģimenē, un, ja tas nav iespējams, bērnu aprūpes iestādē.

Vienlaikus, bāriņtiesai risinot jautājumus par bērna aprūpi un aizgādību, t.sk. ārpusģimenes aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, jānoskaidro arī bērna viedoklis.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037 „Bāriņtiesu darbības noteikumi” 78.punktā noteikto, lemjot par ārpusģimenes aprūpi bērnam, bāriņtiesa izskaidro bērnam iespējamās ārpusģimenes aprūpes veidus un noskaidro bērna viedokli par viņam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu, ja bērns spēj formulēt savu viedokli. Turklāt, pamatojoties uz *Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta trešajā daļā noteikto, bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausītam jebkādās ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumīgā pārstāvja vai attiecīgās institūcijas starpniecību.*

Gribam vērst uzmanību, ka bērna viedoklis ir jāuzklausā neatkarīgi no bērna vecuma, turklāt bāriņtiesai ir jāpiedāvā bērnam paust viedokli, nevis pasīvi jāgaida iniciatīva no bērna puses. Bērna viedokļa respektēšana, t.sk. tiesvedības procesā ir atkarīga no 2 kritēriju summas: bērna vecuma un brieduma pakāpes. Ne minimālās vecuma robežas, ne arī pazīmes, kas ļautu secināt, vai bērns ir pietiekoši nobriedis tāda viedokļa paušanai, kas būtu vērā ņemams, nav noteiktas un ir relatīvas. Tādēļ, jāizvērtē katra konkrētā situācija individuāli, noskaidrojot, vai bērns ir spējīgs formulēt savus uzskatus un bērna uzskatiem jāpiešķir pienācīga nozīme atbilstoši viņa vecumam un briedumam. Tas nozīmē, ka bērns ir jāuzklausā, pat agrīnā vecumā, bet informācijai piešķiramā nozīme ir būtiski atkarīga no bērna individuālās attīstības pakāpes un īpatnībām.

Lai arī bērna, kurš ir sasniedzis 5 gadu vecumu, sniegtā informācija un viedoklis, visticamāk nevarētu kalpot par vienīgo vai galveno pamatojumu attiecīgā bāriņtiesas lēmuma pieņemšanai, piemēram, par aprūpes tiesību atņemšanu vai atjaunošanu vecākiem, tomēr tas varētu dot vispusīgāku informāciju par vecāku (katra atsevišķi) rūpēm par bērnu.

Labs prakses piemērs būtu, ja bērna viedoklis tiktu noskaidrots, modelējot iespējamo situāciju, piemēram, par viņa atrašanos konkrētā ģimenē – pie aizbildņa vai audžuģimenē:

- ✓ kādas varētu veidoties attiecības ar aizbildņa vai audžuģimenes bioloģiskajiem bērniem, un citiem ģimenes locekļiem, radniekiem;
- ✓ kāda varētu būt bērna emocionālā attieksme uz nepieciešamību apmeklēt citu skolu, iesaistīties jaunā kolektīvā (pirmsskolas izglītības iestādē, skolā), veidot jaunas attiecības ar vienaudžiem;
- ✓ nepieciešamība piedalīties mājas darbos ģimenē, akceptējot aizbildņa vai audžuģimenes prasības attiecībā uz kārtību mājās, pienākumiem u.t.t.
- ✓ kāda varētu būt bērna reakcija uz nepieciešamību pakļauties aizbildņa vai audžuģimenes audzināšanas prasībām, kontrolei un uzraudzībai u.t.t.

Atkārtoti vēršam bāriņtiesas uzmanību, ka bērna viedokli nepieciešams noskaidrot, runājot ar bērnu vienatnē bez vecāku vai aizbildņa, vai audžuvecāku klātbūtnes, turklāt sarunai jānotiek bērnam ierastā vidē vai citā drošā vidē un nevis bāriņtiesas telpās. ***Saskaņā ar Bāriņtiesas darbības noteikumu 42.punktā noteikto bāriņtiesā nepilngadīgas personas viedokli var noskaidrot tad, ja šī persona pati izteikusi vēlmi ierasties bāriņtiesā.***

2.4. izstrādājot atbalsta un palīdzības programmu ģimenei

Pēc tam, kad pieņemts lēmums par bērna ārpusģimenes aprūpi, bāriņtiesa nekavējoties par to informē bērna vecāku dzīvesvietas sociālo dienestu un lūdz sniegt nepieciešamo palīdzību bērna vecākiem, kā to nosaka Bāriņtiesu likuma 39.panta pirmā daļa.

Savukārt, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.panta pirmā daļa aktualizē pašvaldības institūciju sadarbības pasākumu nepieciešamību darbam ar vecākiem bērna ārpusģimenes aprūpes laikā, sniedzot izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē.

Šajos gadījumos pašvaldības ***sociālais dienests kopā ar citām pašvaldības institūcijām, bērna vecākiem un bērna tiesību aizsardzības iestādēm izstrādā atbalsta un palīdzības programmu, kā to nosaka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta piektā daļa. Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumiem Nr.291 „Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” minētā atbalsta un palīdzības programma ir līdzvērtīga sociālās rehabilitācijas plānam***, kas atbilstoši minētajai tiesību normai jāizstrādā sociālajā dienestā un jāpievieno klienta lietai.

Individuālā sociālā rehabilitācijas plāna mērķis ir panākt bērna un ģimenes stāvokļa uzlabošanu, īstenojot mērķtiecīgus pasākumus, lai bērni varētu atgriezties vecāku aprūpē un nākotnē ģimenē tiktu nodrošināta bērna attīstībai un augšanai labvēlīga vide. Šādu rehabilitācijas plānu savas kompetences ietvaros izstrādā sociālā darba speciālists sadarbībā ar citiem bērnu tiesību aizsardzībā iesaistītiem speciālistiem, pamatojoties uz iepriekš pieņemtajiem bāriņtiesas lēmumiem un sniegto situācijas aprakstu, kā arī jebkuras kompetentas institūcijas (piemēram, policija, izglītības iestāde) vai speciālista (piemēram, sociālais pedagogs, ģimenes ārsts, psihologs u.c.) sniegto informāciju par ģimenes problēmām, ņemot vērā, ka īpaša uzmanība jāvērs uz to cēloņu un iemeslu mazināšanu un likvidēšanu, kas bija par pamatu bērna aprūpes tiesību atņemšanai vecākam.

Svarīgi akcentēt, ka rehabilitācijas plāns jāveido tā, lai ģimene t.sk. bērns saņemtu atbilstošu speciālistu (piemēram, sociālais darbinieks, psihologs, narkologs,

jurists u.c.) atbalstu to sociālo un psiholoģisko problēmu risināšanā, kurus tā atrisināt saviem spēkiem un resursiem nespēj.

Labas prakses ietvaros, lai nodrošinātu maksimāli efektīvu informācijas apmaiņu un sniegtu nepieciešamo palīdzību un atbalstu bērnam, par ģimenes rehabilitācijas plānā ietvertajiem pasākumiem bērnam, jāinformē arī tā bērnu aprūpes iestāde, aizbildņu ģimene vai audžuģimene, kuras aprūpē bērns atrodas.

Vienlaikus vēlamies akcentēt arī vecāku līdzdarbības nepieciešamību un viņu iesaistīšanu savu ģimenes problēmu sekmīgā risināšanā atbilstoši izstrādātā rehabilitācijas plāna apjomam.

Gadījumos, kad bāriņtiesa ir lēmusi par nepieciešamību bērna ārpusģimenes aprūpi nodrošināt, ievietojot bērnu bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē, tiek piemērots tiesiskais regulējums par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksu.

Atbilstoši Ministru kabineta 2005.gada 6.septembra noteikumu Nr.668 „Noteikumi par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu samaksas kārtību un apmēru” 2. un 3.punktā noteiktajam samaksu par bērnam sniegto pakalpojumu Sociālo pakalpojumu pārvalde (ja bērns ievietots valsts finansētā bērnu aprūpes iestādē) vai pašvaldība (ja bērns ievietots pašvaldības finansētā bērnu aprūpes iestādē vai audžuģimenē) pieprasa vienādās daļās no abiem vecākiem, kuriem atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības. Šo noteikumu izpildei nepieciešama informācija par vecāku līdzdarbību savu problēmu risināšanā.

Tostarp *minēto noteikumu 12.punkts paredz, ja vecāki, kuriem atņemtas aprūpes tiesības, aktīvi iesaistās savu problēmu risināšanā, kuras bija par pamatu aprūpes tiesību atņemšanai, Sociālo pakalpojumu pārvalde vai pašvaldība nepieprasa no vecākiem maksu par bērnam sniegto ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu.* Tādējādi šī tiesību norma piemērojama tikai tādos gadījumos, kad, izvērtējot veikto sociālo darbu ar ģimeni saskaņā ar atbalsta programmā vai sociālās rehabilitācijas plānā noteiktajiem uzdevumiem un sasniedzamajiem mērķiem, sociālais darba speciālists sniedz atzinumu, ka vecāku iesaistīšanās problēmu risināšanā ir atbilstoša viņu spējām, prasmēm un resursiem un vecāku rīcība pildot līdzdarbības pienākumus ir aktīva, motivēta un pamatota vēlmē atjaunot bērnu aprūpes tiesības, kā arī sniedz citu informāciju, kas būtiska lēmuma pieņemšanai par iespējamu vecāku atbrīvošanu no maksas par bērna ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu.

Vēršam uzmanību, ka sociālais darbs ar ģimeni šī sociālā rehabilitācijas plāna ietvaros turpināms arī tad, kad bērnu aprūpes tiesības vecākiem ir atjaunotas. Tādējādi, saņemot attiecīgu speciālistu atbalstu, tiktu mazināts risks, ka kādu iemeslu dēļ bērns atkārtoti nesaņem pietiekamu vecāku aprūpi un audzināšanu, kā arī tiktu veikti nepieciešamie pasākumi, lai bērns saņemtu atbilstošu uzturu, apģērbu un viņam tiktu nodrošināti tādi dzīves apstākļi un labvēlīga sociālā vide, kas nodrošinātu viņa pilnvērtīgu fizisko, intelektuālo un psihoemocionālo attīstību.

2.5.sniedzot atzinumu par iespējām bērnam atgriezties ģimenē

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmajā daļā noteikts, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna intereses ir prioritāras. Savukārt minētā panta otrajā daļā noteikts, ka visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās vai juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes,

BĢSILM Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldību sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā darba speciālista darbam ar ģimeni un citu speciālistu sadarbību.

prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Jo īpaši tas attiecas uz bāriņtiesu, kas ir pašvaldības izveidota aizbildnības un aizgādības iestāde, kā arī uz sociālo dienestu, kas nodrošina ģimenēm ar bērniem kvalitatīvu sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanu.

Bāriņtiesu likuma 22.panta ceturajā daļā nosaka darbības, kādas ir jāveic bāriņtiesai, sagatavojot lietu par bērna aprūpes tiesību atjaunošanu vai prasības iesniegšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai vecākam.

Proti, bāriņtiesai šajā gadījumā ir pienākums noskaidrot, vai ir zuduši iemesli, kuru dēļ vecākam tika atņemtas aprūpes tiesības, un pieprasīt vecāka dzīvesvietas sociālajam dienestam *atzinumu par iespējam bērnām atgriezties vecāka aprūpē saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 22.panta ceturtais daļas 2.punktu.*

Tas nozīmē, ka **bāriņtiesai** lēmums par aprūpes tiesību atjaunošanu ir jāpamato ar faktisko apstākļu izvērtējumu, ņemot vērā to, vai apstākļi, kas pastāvēja aprūpes tiesību atņemšanas laikā, vairs nepastāv, un vai nav nākuši klāt jauni apstākļi, kas tomēr nepieļauj aprūpes tiesību atjaunošanu vecākam.

Tādējādi bāriņtiesas pienākums ir objektīvi izvērtēt bāriņtiesas lietvedībā esošo informāciju un pieprasīt ziņas, kas nepieciešamas, lai pieņemtu pamatotu lēmumu t.sk. pieprasīt no audžuģimenes, aizbildņa vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas informāciju par bērna un vecāka saskarsmi, garīgo un materiālo atbalstu bērna audzināšanā ārpusģimenes aprūpes laikā.

Savukārt **sociālā dienesta** uzdevums šajos gadījumos ir sniegt bāriņtiesai, pēc tās rakstiska pieprasījuma, motivētu slēdzienu savas kompetences ietvaros par situāciju konkrētajā ģimenē un viedokli par iespēju vecākiem atjaunot aprūpes tiesības.

Jāuzsver, ka atzinuma mērķis ir informēt bāriņtiesu par sociālā dienesta viedokli jautājumā, par ko ir prasīts atzinums, tādējādi atzinums ir sagatavojams tā, lai bāriņtiesa, iepazīstoties ar to, gūtu skaidru un motivētu sociālā dienesta viedokli izskatāmajā lietā.

Ņemot vērā minēto, sociālā darba speciālistam, pamatojot savu viedokli, jāvadās no tā, vai iepriekš pastāvējušie bērna aprūpes šķēršļi (piemēram, vecāku pārmērīga alkohola lietošana vai citas atkarības problēmas, aizdomas par iespējamo vecāku vardarbību pret bērnu u.c.) ir zuduši. Papildus norādot, vai ir vērojamas būtiskas pozitīvas izmaiņas ģimenē, kas ir nepieciešamas, lai bērns varētu atgriezties vecāku aprūpē:

- ✓ vai vecāki ir motivēti uzņemties bērna aprūpi un audzināšanu,
- ✓ spējīgi nodrošināt labvēlīgus apstākļus bērna attīstībai,
- ✓ vai vecāki ir mainījuši savu dzīvesveidu (piemēram, ārstēšanās procesā mazinātas atkarības problēmas, sameklēts algots darbs u.c.),
- ✓ vai vecāki ieguvuši jaunas prasmes (piemēram, bērnu audzināšanā) un sociālās iemaņas (piemēram, saņemtas psihologa konsultācijas, iegūta prasme risināt konfliktsituācijas, novērsti vardarbīgas uzvedības cēloņi u.t.t.),
- ✓ vai vecāki ir ieinteresēti savstarpējo attiecību ar bērnu atjaunošanā vai uzlabošanā (piemēram, kopīgi apmeklējuši psihologa konsultācijas u.t.t.),
- ✓ vai vecāki ārpusģimenes aprūpes laikā iespēju robežās ir centušies veidot vai uzlabot saskarsmi ar bērnu, kā arī bērnu atbalstīt materiāli, u.t.t.

Šo **informāciju sociālā darba speciālists apkopo**, izdarot kopsavilkumu par pasākumiem un veiktajām darbībām izstrādātās atbalsta un palīdzības programmas ietvaros (skat. 2.3.apakšpunktu) strādājot ar vecākiem. Cita starpā pievēršot uzmanību tādiem apstākļiem, kā, piemēram, vai vecāki:

- ✓ aktīvi iesaistījušies savas problēmas risināšanā;

- ✓ snieguši ziņas par sevi un pildījuši līdzdarbības pienākumus;
- ✓ aktīvi darbojušies, lai palielinātu savu pelnītspēju un ienākumus;
- ✓ izmantojuši iespējas saņemt psihologa u.c. speciālistu konsultācijas, vai arī sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, ja kādam no vecākiem ir atkarības problēmas (alkohola, narkotikām, azartspēlēm);
- ✓ izmantojuši saņemto sociālo palīdzību atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 16.pantā noteikto, bāriņtiesai ir tiesības pieprasīt un saņemt pēc iespējas pilnīgāku informāciju un ziņas, lai izlemtu savā kompetencē esošus jautājumus.

Tādējādi uz bāriņtiesas sēdi, izskatot jautājumu par aprūpes tiesību atjaunošanu, pieaicināmi speciālisti (piemēram, sociālā darba speciālists, sociālais pedagogs, psihologs, u.c.), lai atbilstoši kompetencei dotu atzinumu lietā, kā to paredz ***Bāriņtiesas darbības noteikumu 44.punkts***. Likumsakarīgi tam būtu jābūt sociālā darba speciālistam, kurš izstrādājis atbalsta un palīdzības programmu vecākiem, koordinējis tās darbību un var sniegt informāciju, kas nepieciešama ar aprūpes tiesību atjaunošanu saistīto jautājumu izlemšanā. Jāņem vērā, ka sociālā darba speciālista piedalīšanās tiesas sēdē nenozīmē to, ka bāriņtiesa var nepieprasīt rakstisku atzinumu konkrētajā aprūpes atjaunošanas lietā.

Nepieciešamības gadījumā, bāriņtiesai, izvērtējot nepieciešamību, uz bāriņtiesas sēdi var tikt pieaicināts arī bērnu aprūpes iestādes pārstāvis, aizbildnis, audžuģimene, kas var sniegt papildus būtisku informāciju izskatāmajā lietā.

Atkārtoti jāuzsver, ka atjaunojot aprūpes tiesības, bāriņtiesai ir ne tikai formāli jāpārbauda, vai vairs nepastāv Civillikuma 203.panta pirmajā daļā minētie apstākļi, bet arī pēc būtības, veicot atkārtotu risku novērtēšanu ģimenei, jāpārlicinās, vai nepastāv aprūpes tiesību atjaunošanas riski.

2.6.veicinot bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē un ģimenes atkalapvienošanos

Laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, pašvaldības sociālais dienests un bāriņtiesa sadarbībā ar institūcijas darbiniekiem veic pasākumus, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē, uzturētu kontaktus starp bērnu un vecākiem vai, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērna aprūpi citā ģimenē. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta piektā daļa norāda uz starpprofesionālo atbildību un akcentē to sistemātiskumu līdz brīdim, kad vecākiem var atjaunot aprūpes vai aizgādības tiesības un bērns var atgriezties vecāku aprūpē.

Vienlaikus Bērnu tiesību aizsardzības likuma 44.pants paredz, ka bērna ārpusģimenes aprūpes laikā jāveic darbs ar bērna vecākiem. Proti, šajā laikā pašvaldība (sociālā darba speciālists, sociālais pedagogs, bērnu aprūpes iestādes pārstāvis u.c. speciālisti) sniedz izglītojošu, sociālu un citu palīdzību bērna vecākiem, lai radītu apstākļus bērna aprūpes atjaunošanai ģimenē.

Svarīgi ir atcerēties, ka **minētais attiecas arī uz gadījumiem, kad bērna ārpusģimenes aprūpe tiek nodrošināta pie aizbildņa vai bērns tiek ievietots audžuģimenē.**

Savukārt, tāpat kā bērnu aprūpes iestādei, arī audžuģimenei un aizbildnim ir pienākums informēt vecākus par bērna attīstību un veicināt ģimenes saišu atjaunošanos, kā arī nodrošināt bērnam iespēju tikt ar vecākiem un radniekiem,

izņemot gadījumus, kad, pamatojoties uz *Bāriņtiesu likuma 39.panta trešajā daļā noteikto, bērna interesēs bāriņtiesa ir lēmusi par aizliegumu vecākiem (arī citiem tuviem radniekiem) satikties ar ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu, ja satikšanās kaitē bērna veselībai un attīstībai vai rada draudus aizbildnim, audžuģimenei, bērnu aprūpes iestādes darbiniekiem vai citiem bērniem.*

Tādējādi īpaši gribam akcentēt un vērst uzmanību uz nepieciešamību nodrošināt bāriņtiesu un audžuģimeņu, aizbildņu, kā arī bērnu aprūpes iestāžu vadītāju sadarbību.

Ievērojot *Audžuģimenes noteikumu 37.punktā noteikto, audžuģimene saskaņo ar bāriņtiesu jautājumus, kas saistīti ar bērna saskarsmi ar vecākiem, radniekiem un citām bērnam tuvām personām, tai skaitā jautājumus par uzturēšanās kārtību pie vecākiem svētku dienās un brīvdienās, kā arī citus būtiskus jautājumus, kas skar bērna intereses.* Vēršam uzmanību, ka minētie jautājumi būtu risināmi (pieņemot attiecīgu lēmumu) jau ievietojot bērnu audžuģimenē, tādējādi pasargājot bērnu un audžuģimeni no iespējamām problēmsituācijām. Bāriņtiesu darba praksē ir konstatēti atsevišķi gadījumi, kad informācijas apmaiņas starp audžuģimeni un bāriņtiesu un sadarbības trūkuma dēļ, tiek pieļauti būtiski bērnu tiesību pārkāpumi, piemēram, vardarbīgam vecākam netiek savlaicīgi liegta iespēja satikties ar audžuģimenē ievietotu bērnu, šādā gadījumā atkārtoti radot draudus bērna drošībai, dzīvībai un attīstībai.

Savukārt *bērnu aprūpes iestādes vadītājs var atļaut bērnam uzturēties pie vecākiem svētku dienās un brīvdienās, ja bāriņtiesa pieņēmusi par to lēmumu, pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33.panta ceturto daļu, ja bāriņtiesai ir pamats uzskatīt, ka faktiskā situācija ģimenē ir mainījies un viesošanās bioloģiskajā ģimenē ir bērna interesēs, un vecāki, bērnam īslaicīgi uzturoties ģimenē, spēs nodrošināt pilnvērtīgu bērna aprūpi, audzināšanu un uzraudzību un veicinās ģimenes atkalapvienošanu.*

Jāuzsver, ka gadījumos, kad bērnam tiek ļauts uzturēties pie vecākiem, bet vēl nav pamata atjaunot aprūpes tiesības, bāriņtiesai, pieņemot lēmumu bērna interesēs ilgāku vai īsāku laiku viesoties bioloģiskajā ģimenē, tikpat rūpīgi un pēc tiem pašiem kritērijiem jāizvērtē ģimenes situācija kopumā, kā lemjot par aprūpes tiesību atjaunošanu vecākam. Piemēram:

- ✓ jānoskaidro aizbildņa, audžuģimenes vai bērna aprūpes iestādes viedoklis par bērna un vecāku saskarsmi;
- ✓ nepieciešamības gadījumā jāpieprasa papildus informācija no policijas, izglītības, pirmsskolas izglītības iestādes vai veselības iestādes;
- ✓ jālūdz sociālo dienestu sniegt informāciju arī par vecāku iespējām finansiāli nodrošināt pilnvērtīgu bērna aprūpi (piemēram, izziņa par piešķirto maznodrošinātas ģimenes (personas) statusu) u.c.

Lai nodrošinātu bērna interešu aizsardzību, tikpat svarīgi ir, lai sociālā dienesta pārstāvja viedoklis tiktu uzklauts arī bāriņtiesas sēdē, kurā tiek lemts jautājums par atļaujas došanu bērnam uzturēties bioloģiskajā ģimenē. It īpaši

Atkārtoti uzsveram, ka, arī risinot bērna un vecāku saskarsmes jautājumus bāriņtiesas pienākums ir noskaidrot bērna viedokli un ievērot bērna intereses. *Saskaņā ar Bāriņtiesas darbības noteikumu 84.punktu pirms lēmuma pieņemšanas par ārpusģimenes aprūpes veida maiņu, kā arī pirms bērna atgriešanās vecāku aprūpē, bāriņtiesa izskaidro bērnam veicamās darbības un noskaidro bērna viedokli, ja bērns spēj formulēt savu viedokli.*

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.pantu visām bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanā iesaistītajām institūcijām un speciālistiem bērna

ārpusģimenes aprūpes laikā ir jānodrošina sadarbība, lai veiktu nepieciešamos pasākumus bērna un vecāku atkalapvienošanās nodrošināšanā. Vecāku un bērnu attiecību sarežģītumu un to radīto seku pārvarēšana ir ilgstošs un sarežģīts process, kurā vecākiem un bērnam ir nepieciešams atbalsts. Kā viens no šādiem pasākumiem var būt sociālā darba speciālista organizētas psihologa konsultācijas visai ģimenei ar mērķi sekmēt ģimenes atkalapvienošanu.

Nereti praksē ir sastopami gadījumi, kad ārpusģimenes aprūpes laikā starp bioloģiskajiem vecākiem un institūcijas vadītāju, aizbildni vai audžuģimeni rodas konfliktsituācijas, kas var būt par pamatotu šķērslī bērna un vecāku attiecību atjaunošanai vai uzlabošanai, tādos gadījumos var tikt piedāvāts mediācijas pakalpojums. Mediācija ir alternatīvs strīdu izšķiršanas veids, kura mērķis ir abām konfliktējošām pusēm pieņemamas vienošanās panākšana.

2.7. palīdzības sniegšana bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas

Palīdzības sniegšanu bērnam pēc ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas, sasniedzot pilngadību, nosaka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 43.pants, kas paredz, ka, izbeidzoties aizbildnībai, beidzoties bērna aprūpei audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, pašvaldība pēc bērna pastāvīgās dzīvesvietas atbilstoši likumam „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” nodrošina bāreni vai bērnu, kurš bija atstāts bez vecāku gādības, ar dzīvojamo platību un saskaņā ar Ministru kabineta noteiktajām sociālajām garantijām sniedz citu palīdzību arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.

Atkārtoti vēršam bāriņtiesu uzmanību Bērnu tiesību aizsardzības likuma 67.panta ceturtajā daļā noteiktajam, ka laikā, kamēr bērns atrodas ārpusģimenes aprūpē, viņa dzīvesvieta saglabājas tās pašvaldības administratīvajā teritorijā, kura pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumiem Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” atbalstu pilngadību sasniegušam bērnam izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā, kā arī palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā nodrošina tā pašvaldība, kuras bāriņtiesa lēmusi par bērna ārpusģimenes aprūpi.

Bāriņtiesas pienākums ir sadarbībā ar ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēju (bērnu aprūpes iestādi, aizbildni, audžuģimeni) sešus mēnešus pirms bērna pilngadības sasniegšanas *rakstiski informēt ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu par tiesībām saņemt un pašvaldības sociālo dienestu par nepieciešamību sniegt sociālās garantijas bērnam* pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās, sasniedzot pilngadību, t.sk. par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā, braukšanas maksas atvieglojumiem, kā arī atbalstu izglītības iegūšanā un patstāvīgas dzīves uzsākšanā. Labas prakses ietvaros būtu ieteicams bāriņtiesai un pašvaldības sociālajam dienestam, pieaicinot ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu kopā ar tā likumisko pārstāvi - bērnu aprūpes iestādes vadītāju, aizbildni, kā arī audžuģimenes pārstāvi, rīkot starpinstitutionālu tikšanos, lai pārrunātu minētos jautājumus, kas skar sociālo garantiju saņemšanas iespējas, izvērtējot bērnam nepieciešamo atbalstu un reālās vajadzības tuvākās nākotnes perspektīvā. Piemēram, šādas tikšanās laikā ir iespējams noskaidrot arī paša bērna viedokli par laiku, kad, pilngadību sasniedzot, bērnam pašam vajadzēs sevi apgādāt. Vienlaikus jau iepriekš plānot iespējamo pašvaldības pabalstu apmēru, kas

būtu samērojams ar bērna uzturēšanās izdevumiem un reālajām vajadzībām, patstāvīgu dzīvi uzsākot.

Vēršam uzmanību, ka gadījumā, ja pašvaldībai kādu apstākļu dēļ nav iespējams īstenot likumā „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” noteikto, tā saskaņā ar *Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumiem Nr.857 „Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 29.punktā noteikto līdz dzīvojamās telpas piešķiršanai pilngadību sasniegušajam bērnam, sedz ar dzīvojamās telpas tri saistītos ikmēneša izdevumus.* Turklāt pašvaldības pienākums ir jebkurā gadījumā gādāt par bērna labklājības minimālā līmeņa nodrošināšanu pēc bērna ārpusģimenes aprūpes izbeigšanas, sasniedzot pilngadību, neatkarīgi no tā, kuras pašvaldības teritorijā šajā laikā ir bērna faktiskā dzīvesvieta. Minētajos noteikumos nav ietverta norma, kas nosaka, ka, lai saņemtu valsts noteiktās sociālās garantijas, pēc pilngadības sasniegšanas bērnam jāatgriežas uz patstāvīgu dzīvi tās pašvaldības teritorijā, kurā bijusi bērna dzīvesvieta līdz viņa nodošanai ārpusģimenes aprūpē.

Līdz ar to ne ārpusģimenes aprūpē esošā bērna faktiskā uzturēšanās un dzīvošana, ne mācīšanās citas pašvaldības administratīvajā teritorijā nevar tikt uzskatīta par šķērslī sociālo garantiju saņemšanai un neatbrīvo to pašvaldību, kuras bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par ārpusģimenes aprūpi no pienākuma nodrošināt ārpusģimenes aprūpē esošu bērnu ar sociālajām garantijām pēc pilngadības sasniegšanas.

Vienlaikus vēlamies akcentēt pašvaldības pienākumu sniegt arī cita veida palīdzību un atbalstu pilngadību sasniegušam bērnam patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Minētie noteikumi nosaka, ka pašvaldība:

- ✓ pilngadību sasniegušajam bērnam izmaksā naudas līdzekļus pastāvīgas dzīves uzsākšanai, kuru apmērs nav mazāks par divu sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru (patlaban 90 lati);
- ✓ piešķir vienreizēju pabalstu sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra iegādei. Minētā pabalsta apmērs nedrīkst būt mazāks par 175 latiem. Pabalstu atļauts izsniegt arī sadzīves priekšmetu un mīkstā inventāra veidā;
- ✓ izmaksā pabalstu ikmēneša izdevumiem, kas nav mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēru, ja pilngadību sasniegušais bērns turpina mācības vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē, augstskolā vai koledžā un sekmīgi apgūst izglītības un studiju programmu (patlaban 45 lati).

3.Starpprofesionāļu komandas darba galveno pamatprincipu īss kopsavilkums

Galvenie pamatprincipi normatīvajos aktos, kas nosaka nepieciešamību starpinstitucionālai sadarbībai bērnu tiesību nodrošināšanā:

✓ *Bērnu tiesību aizsardzības likums*

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta pirmajā daļā noteikto, bērnu tiesību aizsardzību valstī nodrošina šādi subjekti:

- 1) bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi;
- 2) izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes;
- 3) valsts un pašvaldību institūcijas;

BĢSILM Metodiskie ieteikumi bāriņtiesām un pašvaldību sociālajiem dienestiem par bāriņtiesas un sociālā darba speciālista darbam ar ģimeni un citu speciālistu sadarbību.

- 4) nevalstiskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem;
- 5) darba devēji.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70.panta pirmajā daļā noteikts, ka visu bērna tiesību aizsardzības subjektu pienākums ir jebkurā gadījumā sniegt palīdzību bērnam, kuram tā nepieciešama.

Vienlaikus 26.panta pirmajā daļā noteikts, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un pašvaldība atbalsta ģimeni un sniedz tai palīdzību.

✓ ***Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums***

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 4.panta trešajā daļā noteikts, ka, sniedzot sociālos pakalpojumus, institūcijas nodrošina starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību.

✓ ***Bāriņtiesu likums***

Bāriņtiesu likuma 17.panta 4.punktā noteikts, ka bāriņtiesa sadarbojas ar citām bāriņtiesām, ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, veselības aprūpes un izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem un policijas iestādēm, lai nodrošinātu bērna vai citas rīcībnespējīgas personas tiesību un interešu aizstāvību.

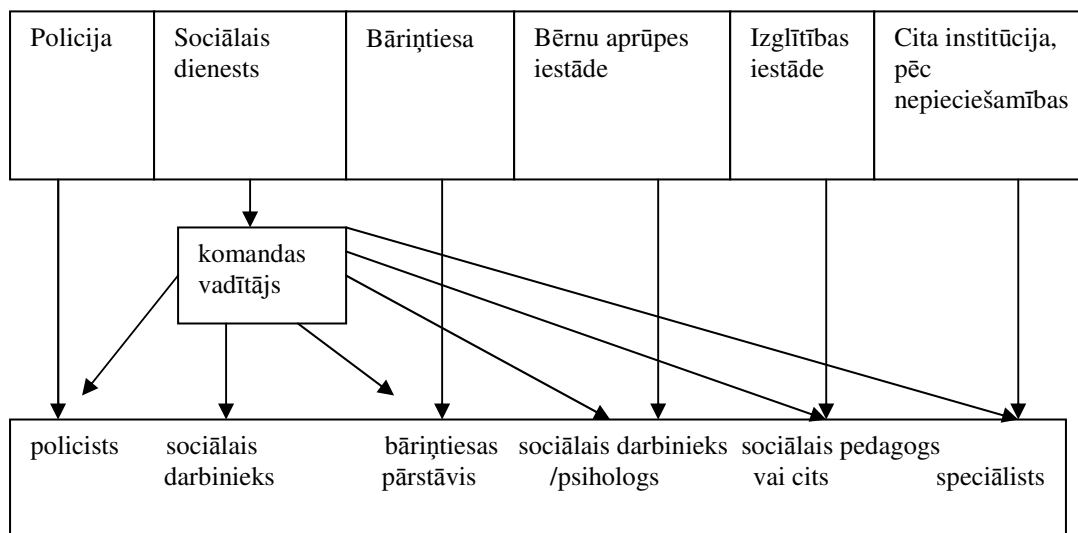
Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta trešajā daļā noteikto, bērna tiesību aizsardzība īstenojama, sadarbojoties ar ģimeni, valsts un pašvaldību institūcijām, sabiedriskajām organizācijām un citām fiziskajām un juridiskajām personām.

Taču, objektīvi nevienai no institūcijām nav visu nepieciešamo zināšanu, prasmju vai līdzekļu, kas vajadzīgi problēmas atrisināšanai. Katra no iesaistītajām institūcijām ir kompetenta pieņemt lēmumu kādā noteiktā aspektā:

- ✓ **bāriņtiesa** lemj par nepieciešamību atņemt vecākiem aprūpes un aizgādības tiesības un par bērna ārpusģimenes aprūpi,
- ✓ **sociālais dienests** veic psihosociālu darbu un sniedz finansiālu atbalstu ģimenēm ar bērniem,
- ✓ **ārstniecības iestāde** sniedz bērnam nepieciešamo medicīnisko palīdzību,
- ✓ **bērnu aprūpes iestāde, aizbildnis, audžģimene** – nodrošina bērna aprūpi un audzināšanu bērna ārpusģimenes aprūpes laikā;
- ✓ **izglītības iestāde** īsteno izglītības programmu un veic audzinoša rakstura pasākumus,
- ✓ **policija** veic izziņas un izmeklēšanas darbības.

Tādējādi, starpinstitucionālā sadarbība ir nepieciešama, lai bērnu tiesību aizsardzības subjekti – bērna ģimene, izglītības, kultūras, veselības aprūpes, bērnu aprūpes iestādes, policija, valsts un pašvaldības institūcijas, nevalstiskās organizācijas un citas fiziskas un juridiskas personas, kuru darbība saistīta ar palīdzības sniegšanu

bērniem, kā arī darba devēji varētu veiksmīgi īstenot normatīvajos aktos noteiktās prasības, nodrošinot bērnu tiesības (piemēram, bērna drošību, aizsardzību, tiesības uz izglītību, tiesības būt pasargātam no fiziskas, garīgas un seksuālas ekspluatācijas).

Starpinstitucionālā sadarbība balstās uz dažādu institūciju starpprofesionālu komandas darbu.

Starpprofesionālu komanda ir dažādu disciplīnu profesionāļu grupa, kurai ir kopējs mērķis - kvalitatīva pakalpojuma sniegšana klientam un pēc iespējas labāks problēmsituācijas risinājums. Ar starpinstitucionālās komandas palīdzību var piesaistīt nepieciešamos resursus klienta problēmas risināšanā.

Sadarbības posmi:

- ✓ **Informācijas apmaiņa** - speciālisti zina viens otra pienākumus un apmainās ar noderīgu informāciju;
- ✓ **Starpprofesionālu komandas izveide** – komandas veidošanas iniciators (komandas vadītājs) piesaista nepieciešamos speciālistus, organizē sanāksmes;
- ✓ **Mērķa izvirzīšana** - komanda, ņemot vērā klienta (ģimenes) vajadzību un resursu novērtējumu, izvirza kopīgu mērķi, sadala uzdevumus un atbildību (vienotu prasību un noteikumu izvirzīšana darbam ar klientu – ģimeni);
- ✓ **Plānošana un kontrole** - komandas vadītājs uzņemas komandas darba plānošanu un izvirzīto uzdevumu izpildes kontroli, kā arī nodrošina speciālistu atbalstu nospraustajiem mērķiem;
- ✓ **Sadarbība** – komandas ietvaros tiek saskaņota pakalpojumu sniegšana (jāatceras, ka pieņemot jebkuru lēmumu, kas saistīts ar bērna interešu un tiesību nodrošināšanu, ir jāuzklausa arī bērna viedoklis par situāciju);

- ✓ **Atbildība** – speciālisti uzņemas vienlīdzīgu atbildību par komandas darbu un uzdevumu realizēšanu;
- ✓ **Novērtēšana** - sadarbības rezultāta novērtēšana (atgriezeniskā saite, ļoti būtiska ir nevis citu institūciju darba kontrole, bet zināšanas par to, kā ir veicies darbā ar izvirzītā mērķa sasniegšanu);

Starpinstitucionālās komandas darbā svarīgs ir komandas vadītājs, kurš organizē tikšanās reizes un apkopo informāciju par komandas paveikto izvirzīto mērķu sasniegšanā un darbā ar ģimeni.

Atkarībā no risināmās problēmas starpinstitucionālās komandas vadītājs var būt arī krīzes centra vai arī bērnu aprūpes iestādes darbinieks vai citas iestādes speciālists. Taču gadījumos, ja tiek veikts psihosociālais darbs ar ģimeni, komandas vadītājam noteikti jābūt sociālā darba speciālistam.

Varnele 67356467